៧. វិស័យកសិកម្មមាត់ទន្លេនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គ

ការផ្លាស់ប្តូរនាពេលអនាគតសម្រាប់វិស័យកសិកម្ម ដែលមិនបង្កផលប៉ះពាល់ដល់បរិស្ថាន

១. កសិកម្មតាមមាត់ទន្លេក្នុងតំបន់ទន្លេមេគង្គ

ដោយសារតែផលប៉ះពាល់នៃខ្យល់មូសុងនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គកម្រិតទឹកទាំងខាងក្នុងទន្លរមេ និងដៃទន្លេមានការផ្លាស់ប្តូរយ៉ាងខ្លាំងរវាងរដូវវស្សានិងរដូវប្រាំង។ ក្នុងកំឡុងពេលរដូវប្រាំងការធ្វើកសិកម្មពង្រីកទៅដល់មាត់ទន្លេ (រួមទាំង ឆ្នេខ្សាច់និង កោះតូចៗ) ដែលត្រូវបានលាតត្រដាងជាមួយនឹងកម្រិតទឹកស្រក។ សណ្តែកបន្លែមានស្លឹក, ឪឡឹក, ម្ទេស, ឱសថជាច្រើនព្រមទាំងពូជបន្លែដទៃផ្សេងទៀតត្រូវបានគេដាំដុះ។ នៅក្នុង Blake (២០០៤) បានរាយការណ៍ថានៅក្នុងការស្ទង់មតិមួយនៃភូមិទាំង១០នៅតាមបណ្តោយទន្លេ មុន(Mun)និងសង់ខ្រាន(Songkran)នៅក្នុងភាគឦសានប្រទេសថៃសរុបឱសថនិងបន្លែចំនួន៤៧ប្រភេទត្រូវបានប្រមូលផល។ ប្រជាជនដាំដុះសួនទាំងនេះជាពិសេសសម្រាប់ប្រើប្រាស់បរិភោគផ្ទាល់ខ្លួនរបស់ពួកគេ។ ផលិតផលត្រូវបានគេប្តូរគ្នាទៅវិញទៅមកឬលក់ក្នុងតំលៃថោកនៅក្នុងភូមិដដែលដដែល ហើយផលិតផលកសិផលផ្សេងទៀតដែលបានប្រមូលផលលើសពីបរិមាណជាក់លាក់ត្រូវបានលក់នៅទីផ្សារក្នុងស្រុក។

រដូវវស្សា

រដូវប្រាំង

សួនតាមមាត់ទន្លេចាប់ផ្តើមមាននៅខែវិច្ឆិការ ពេលដែលកម្រិតទឹកដងទន្លេស្រក់ចុះ។ ប្រជាជនដាំដំណាំផ្សេងៗសមទៅនឹងកម្រិតទឹក។ ដំណាំដែលតម្រូវការលូតលាស់រយៈពេលយូរត្រូវបានដាំនៅក្នុងតំបន់ខាងលើនៃច្រាំងទន្លេខណៈពេលដែលត្រកួននិងដំណាំត្រូវការ

ទឹកផ្សេងៗទៀតដែលលូតលាស់ក្នុងរយៈពេលខ្លីត្រូវបានដាំនៅក្នុងតំបន់ដែលទាបជាង។ នៅជុំវិញខែឧសភានៅពេលដែលភ្លៀងបានចាប់ផ្តើមការប្រមូលផលត្រូវបានបញ្ចប់ហើយភ្លាមនោះសួនច្បារមាត់ទន្លេត្រូវលិចទឹកជាបន្តបន្ទាប់។

២. អត្ថប្រយោជន៍នៃសួនមាត់ទន្លេ

នៅក្នុងរដូវវស្សាដីដែលមានជីជាតិហូរតាមខ្សែទឹកនឹងត្រូវមកចាក់នៅលើស្រទាប់ផ្ទៃដែលជ្រាលលិចទឹកតាមមាត់ទន្លេ។ តាមរបៀបនេះដីមាត់ទន្លេមានជីជាតិជាថ្មីក្នុងអំឡុងពេលរដូវវស្សា។ដូច្នេះទោះបីជាមានការប្រើប្រាស់ជីតិចតួចក៏ដោយជាបរិមាណជាក់លាក់នៃដំណាំអាចត្រូវដាំដុះនិងមានហានិភ័យតិចតួចចំពោះការបរាជ័យក្នុងការដាំដុះសាជាថ្មី។ គួរបញ្ជាក់ផងដែរដោយសារតែមាត់ទន្លេត្រូវបានលិចទឹកក្នុងរដូវវស្សាស្មៅមិនដុះលូតលាស់ទេ ហើយនៅក្នុងរដូវប្រាំងមានប្រយោជន៍និងមានភាពងាយស្រួលក្នុងការយកទឹកប្រើប្រាស់។ លើសពីនេះទៀតកិច្ចការនៅក្នុងសួនតាមមាត់ទន្លេត្រូវបានបូកបញ្ចូលគ្នាបានយ៉ាងងាយស្រួលជាមួយនឹងភារកិច្ចប្រចាំថ្ងៃផ្សេងទៀតដូចជាការបោកសំលៀកបំពាក់មុជទឹកនិងនេសាទត្រី។ សកម្មភាពទាំងនេះភាគច្រើនត្រូវបានធ្វើដោយស្ត្រី។

សួនច្បារមាត់ទន្លេបែបនេះជាកម្មបទនៃសិទ្ធិនៃការប្រើប្រាស់និងមរតកតាមទំលាប់ប្រពៃណី។ ប្រសិនបើក្នុងគ្រួសារមួយដែលមានសិទ្ធិប្រើប្រាស់បានសម្រេចចិត្តមិនទៅអនុវត្តនៅសិទ្ធិនោះទេគ្រួសារនោះក៏អាចឱ្យដីទៅគ្រួសារមួយផ្សេងទៀតខ្ចីនិងនៅក្នុងករណីមួយចំនួនគេក៏អាចលក់សិទ្ធិនោះដែរ(Blake ២០០៤) ។ នៅក្នុងខេត្តសាវណ្ណាកេតនៃប្រទេសឡាវក៏មានឧទហរណ៍ជាកន្លែងដែលមន្ត្រីភូមិស្តាប់ការប្រាថ្នាចង់បានរបស់គ្រួសារនិមួយៗរៀងរាល់ឆ្នាំហើយបន្ទាប់មកគេបានធ្វើការពិភាក្សាទៅលើរបៀបចែកចាយដីកសិកម្មនោះ។

មិនត្រឹមតែការធ្វើកសិកម្មមាត់ទន្លេនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គទេដែលតម្រូវឱ្យប្រើជីនិងពលកម្មតិចតួច, ប្រសិទ្ធិភាពការប្រើប្រាស់នៃកន្លែងវត្ថុធម្មជាតិបះពាល់តិចតួចណាស់ទៅលើបរិស្ថាន។

៣. ផលិតផលកសិផលដោយសហគមន៍មូលដ្ឋាន

នៅកន្លែងដែលមានផ្ទៃខ្សាច់ធំផុសឡើងដូចជានៅក្នុងខេត្តភាគឥសាននៃប្រទេសថៃ ហើយនៅក្នុងខេត្តបូកូ(Bokeo)នាភាគខាងជើងនៃប្រទេសឡាវការធ្វើកសិកម្មចិញ្ចឹមជីវិតមិន

ត្រឹមតែត្រូវបានគេធ្វើនោះទេប៉ុន្តែជាដំណាំកសិកផលដូចជាពោតត្រូវបានគេដាំដុះផងដែរ។ ពោតដែលដាំដុះនិងការប្រមូលផលនៅក្នុងប្រទេសឡាវត្រូវបានលក់នៅក្នុងប្រទេសថៃ ហើយវាគឺជាប្រភពដ៏សំខាន់នៃប្រាក់ចំណូលសម្រាប់សហគមន៍។

វាក៏មានឧទហរណ៍កន្លែងដែលសកម្មភាពផលិតកម្មតាមបែបប្រពៃណីបានដឹកនាំទៅរកអាជីវកម្មថ្មី។ នៅក្នុងខេត្តសាវណ្ណាខេតដែលស្ថិតនៅកណ្តាលប្រទេសឡាវដោយសារតែការរួមបញ្ចូលនៃទន្លេជាច្រើនទៅលើផ្នែកខាងលើទន្លេហ្សិបានហៀង(Xe Ban Heing)ការផ្លាស់ប្តូរនៅក្នុងកម្រិតទឹកក្នុងអាងកណ្តាលនៅស្រុកឆែមហ្វូន(Champhone)មានឥទ្ធិពលខ្លាំងពិសេស។ នៅក្នុងទន្លេនេះគេដាំដុះកប្បាសនិងធ្លះយ៉ាងទូលំទូលាយនៅរដូវប្រាំង។ ពីមុនមនុស្សបានប្រើសម្លៀកបំពាក់ជ្រលក់ពណ៌នៅក្នុង ធ្លះនេះសម្រាប់ការងារសំលៀកបំពាក់របស់ពួកគេប៉ុន្តែដោយមានចំណាប់ផ្តើមដ៏ធំមួយនៃឧស្សាហកម្មផលិតសម្លៀកបំពាក់មានតម្លៃថោក បានធ្វើឲមុខជំនួញនេះបានចាប់ផ្តើមធ្លាក់ចុះ។ ទោះជាយ៉ាងណា ល័ក្ខនិងសំឡីធម្មជាតិនោះគឺជាកសិកម្មគ្មានសារធាតុគីមីដែលត្រូវបានកោតសរសើរនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដទៃទៀតជាពិសេសនៅក្នុងប្រទេសជប៉ុន ហើយជាផលិតផលថ្មីដែលកំពុងត្រូវបានបង្កើតឡើងក្រោមការបណ្តុះបណ្តាដោយអ្នកបច្ចេកទេសបរទេស។ ចាប់តាំងពីពេលប្រមាណ១០ឆ្នាំកន្លងមកហើយផលិតផលបែបនេះត្រូវបានគេរកឃើញក្នុងរាជធានីវៀងចាន់(Vientienne) ប្រទេសឡាវនិងក៏ត្រូវបានគេនាំចេញទៅប្រទេសជប៉ុន។ ផលិតកម្មសិប្បកម្មគឺការបង្កើនប្រាក់ចំណូលរបស់ស្ត្រី។

៤. ការបាត់បង់កសិដ្ឋានមាត់ទន្លេ

កសិដ្ឋាននៅតាមមាត់ទន្លេមានបន្ទុកតូចនៅលើបរិស្ថានតម្រូវឱ្យមានការវិនិយោគតិចតួចពីសហគមន៍និងជាប្រភពដ៏មានតម្លៃនៃប្រាក់ចំណូលប៉ុន្តែតំបន់ដែលអាចរកបានសម្រាប់កសិកម្មបានធ្លាក់ចុះជាងកាលពី ២០ឆ្នាំមុននៅក្នុងផ្នែកជាច្រើននៃអាងទន្លេ។ មូលហេតុមួយសម្រាប់ការធ្លាក់ចុះនេះគឺដោយសារការសាងសង់ទំនប់វារី។ ទំនប់បិទលំហូរទឹកនិងបង្កើតអាងទឹក។ ដូច្នេះសូម្បីតែនៅក្នុងរដូវប្រាំងកម្រិតទឹកមិនហូរពីផ្នែកខាងលើនៃទំនប់ធ្វើឱ្យកសិកម្មនៅតាមមាត់ទន្លេមិនអាចធ្វើទៅបានឡើយ។

ក៏មានបាតុភូតមួយដែលគេហៅថាការស្រេកឃ្លានទឹក, ដែលបណ្តាលឱ្យមានការហូរច្រោះបំផ្លាញធ្ងន់ធ្ងរដល់មាត់ទន្លេផ្នែកខាងក្រោម។ ដោយសារតែបច្ចុប្បន្ននៅក្នុងអាងស្តុក

ទឹក គឺយឺតណាស់, ដីខ្សាច់ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងពីមុនលិចទៅក្នុងទន្លេនៅពេលដែលឆ្លងកាត់តាមអាងស្តុកទឹកនេះ។ ដូច្នេះទឹកហូរផ្នែកខាងក្រោមនៃទំនប់នេះមិនមាន កករច្រើនទេ។ នៅពេលនេះ "ការស្រេកឃ្លានទឹក" ហូរទៅផ្នែកខាងក្រោមទំនប់វា "បង្កើតឡើង" នូវកករក្នុងបរិមាណដ៏ធំមួយបង្កឱ្យមានការច្រោះធ្ងន់ធ្ង ដល់មាត់ទន្លេ។

គួរបញ្ជាក់ផងដែរថាព្រោះមានទំនប់ទឹកច្រើនដែលសាងសង់នៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គទាំងនោះគឺជាទំនប់វារីអគ្គិសនី, ការបញ្ចេញទឹកពីអាងខុសពីធម្មជាតិផងដែរបណ្តាលឱ្យមានសំណឹកមាត់ទន្លេច្រើនទាំងពីរផ្នែកខាងលើនិងខាងក្រោមនៃទំនប់។ សម្រាប់ហេតុផលជាច្រើនដូចជាមានការធ្លាក់ចុះនៅក្នុងការដាំដំណាំអាចធ្វើបានទាំងពីរនៃផ្នែកខាងលើនិងខាងក្រោមនៃទន្លេដែលជាកន្លែងទំនប់ត្រូវបានសាងសង់ឡើង។ ការពង្រឹងច្រាំងតាមមាត់ទន្លេដើម្បីបង្ការសំណឹកក៏ត្រូវបានរួមចំណែកដល់ការបាត់បង់ដីកសិកម្មផងដែរ។

៥. ការវាយតម្លៃឡើងវិញកសិកម្មមាត់ទន្លេ

ក្នុងពេលកន្លងមកប្រជាជនមិនត្រូវបានសងសម្រាប់ការបាត់បង់នៃកសិដ្ឋានមាត់ទន្លេដោយសារតែការសាងសង់ទំនប់វារីនោះទេ។ ការប្រើប្រាស់ដីនេះត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ជាទំលាប់នៅកំរិតថ្នាក់ភូមិប៉ុន្តែមិនបានទទួលស្គាល់ជាផ្លូវការនៅថ្នាក់ជាតិ។ ដូច្នេះសហគមន៍មិនអាចទាមទារសិទ្ធិស្របច្បាប់ជាផ្លូវការឱ្យប្រើប្រាស់ឬជាម្ចាស់ដី ហើយអ្នកអភិវឌ្ឍមិនបានអើពើបញ្ហានេះ។

ការងារបែបនេះបានក្លាយជាការទទួលស្គាល់យ៉ាងទូលំទូលាយថាជាការចិញ្ចឹមជីវិតនៅពេលដែលត្រូវបានសង្កត់ធ្ងន់ពីសារៈសំខាន់របស់វាដោយប្រជាជនដែលរងផលប៉ះពាល់ដែលបានបង្រួបបង្រួមគ្នាក្នុងចលនាប្រឆាំងនឹងទំនប់ផាកមុន(Pak Mun) (ការសាងសង់នេះបានចាប់ផ្តើមក្នុងឆ្នាំ

១៩៩១) ជាមួយនិងនៅពេលដែលអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនិងសហគមន៍នៅក្នុងប្រទេសឡាវនិងប្រទេសថៃបានធ្វើការស្ទង់មតិរបស់ពួកគេនិងបានរាយការណ៍ពីការរកឃើញ (AOP &Searinឆ្នាំ ២០០២អ្នកផលិតស្បែកជើង, Baird និង Monsiri២០០១។ល។) ។

ការបាត់បង់នៃវិស័យកសិកម្មមាត់ទន្លេ ក៏ជាប្រធានបទមួយនៃការចម្រូងចម្រាសមុនពេលការសាងសង់ទំនប់ណាមធឿន២(Nam Theun) ដែលគាំទ្រដោយធនាគារពិភពលោក។ នៅក្នុងករណីទំនប់ណាមធឿន២(Nam Theun 2)ទឹកត្រូវបានបង្វែរទៅក្នុងទន្លេXe Bang Fai និងកសិដ្ឋានមាត់ទន្លេនៅតាមបណ្តោយដងទន្លេនេះត្រូវបានគេសន្មត់ថាទទួលបានសំណង។ បើយោងទៅតាមការស្ទង់មតិរបស់អង្គការឃ្លាំមើលទន្លេមេគង្គ ទោះប្បីជាយ៉ាងណាបានបង្ហាញច្បាស់ថាសំណងមិនត្រូវបានធ្វើឡើង ពិតប្រាកដទេ(កាឃ្លាំមើលទន្លេមេគង្គក្នុងឆ្នាំ ២០១០) ។

កសិកម្មនៅតាមមាត់ទន្លេគឺជាកត្តាទេសភាពដ៏សំខាន់មួយក្នុងអាងទន្លេមេគង្គនារដូវប្រាំង។ នៅក្នុងប្រទេសឡាវ ហ្លួងព្រះបាងដែលជាកន្លែងបេតិកភណ្ឌពិភពលោកភ្ញៀវទេសចរជាច្រើនមកពីជុំវិញពិភពលោកបានមកផ្តិតចតរូបមាត់ទន្លេនៅក្នុងរដូវប្រាំង។ មិនត្រឹមតែមាត់ទន្លេជាកសិកម្មសំរាប់ជីវិតសហគមន៍មូលដ្ឋានប៉ុណ្ណោះទេ វាជាតំបន់មួយត្រូវបានចាប់ផ្តើមអោយតម្លៃថាជាធនធានទេសចរណ៍ផងដែរ។

នៅក្នុងបរិបទនៃការអភិវឌ្ឍនៅក្នុងអាងទន្លេមេគង្គដែលជាកន្លែងវារីអគ្គិសនីត្រូវបានសង្កត់ធ្ងន់ថា: ការប្រឈមជាបន្តបន្ទាប់នេះគឺដើម្បីទទួលបាននូវអ្នកអភិវឌ្ឍន៍ទំនប់យល់ដឹងត្រឹមត្រូវពីតម្លៃនៃការធ្វើកសិកម្មមាត់ទន្លេរួមទាំងតម្លៃសេដ្ឋកិច្ចនិងចូលរួមចំណែកដល់សន្តិសុខស្បៀង។

<u>ឯកសារយោង:</u>

Assembly of the Poor (AOP), and Southeast Asia Rivers Network (SEARIN). 2002.
Mae Mun: KanKlap Ma KhongKhon Ha Pla (The Mun River: Return of People who Fish). Chiang Mai, Thailand: SEARIN (in Thai)
Blake, David. 2004. Riverbank Vegetable Cropping in the Mekong Basin:
A Sustainable Farming System Doomed to Oblivion? *Watershed* Vol. 10 No. 1 July-October 2004, 62-72.
Mekong Watch. 2010. *Report on field visit to the Nam Theun 2 Dam* (Nov 20-27, 2010). Tokyo. (in Japanese)
http://www.mekongwatch.org/PDF/nt2report2010.pdf
Shoemaker, B., I. G. Baird, and Monsiri Baird. 2001.
The People and Their River: A Survey of River-Based Means of Livelihood in the Xe Bang Fai River Basin in Central Lao PDR, Vientiane, Lao PDR: Canada/Lao PDR Fund for Local Initiatives.

ឃិគូឈិយុកា